

Tóth Tamás

A versenyképesség munkaerőpiaci és makrogazdasági oldala

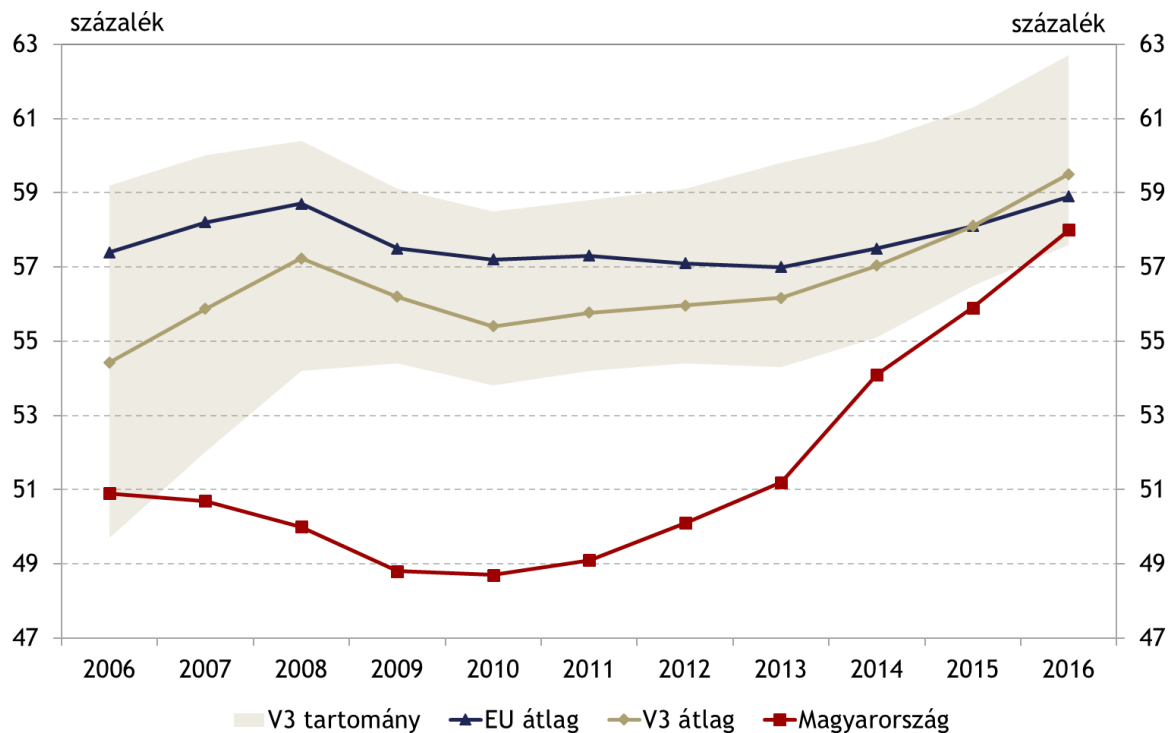
A 2010-től kezdődő fiskális és a 2013 utáni monetáris politikai reformok egyidejűleg teremtettek makro-pénzügyi és gazdasági stabilitást, megalapozva egy versenyképességi fordulat lehetőségét. 2010 előtt Magyarországon az aktivitás és a foglalkoztatás mértéke az Európai Unión belül az egyik legalacsonyabb volt, ami egyértelműen korlátozta a gazdaság növekedési lehetőségeit. 2010 után a munka alapú magyar gazdaságpolitikai modellben a hangsúly a foglalkoztatás növelésére helyeződött. A munkaerőpiac mennyiségi oldalának fejlesztését követően következő kihívásként a hatékonyság javulása azonosítható, a hazai termelékenység szintje ugyanis – részben a foglalkoztatás kiemelkedő hazai növelése miatt – a régiós és az uniós átlag alatt alakult. A hatékonyság javítása a beruházások és az innováció további növelésén, valamint a munkaerőpiac folyamatos fejlesztésén és a bérek folytatódó felzárkóztatásán keresztül valósítható meg.

A Magyar Nemzeti Bank 2017. október végén első alkalommal publikálta Magyarország gazdaságának és társadalmának strukturális területeit részletesen – idősorosan és nemzetközi összevetésben is – vizsgáló Versenyképességi jelentését. Öt részes cikksorozatunkban a jelentés által lefedett versenyképességi dimenziókat, illetve azok fő megállapításait ismertetjük. A cikksorozat második részében Magyarország általános makrogazdasági helyzete, munkaerőpiaca, illetve regionális – magyar régiók közötti – versenyképessége kerül bemutatásra. Írásunkban összefoglaljuk, hogy az elmúlt években Magyarországon milyen irányú makrogazdasági folyamatok és eredmények azonosíthatók, illetve, hogy mindez hogyan pozicionálja hazánkat a nemzetközi versenytérben.

A válság előtti időszakban a magyar gazdaság már számos belső válsággal küzdött, többek között az alacsony foglalkoztatási ráta korlátozta a gazdaság növekedési potenciálját is. Magyarországon a foglalkoztatási ráta 2010-re érte el mélypontját, ami a legalacsonyabb volt az Európai Unióban. Ezzel párhuzamosan a munkanélküliségi ráta 11–12 százalékos sávba történő megugrása volt tapasztalható. A válság utáni alkalmazkodási folyamat a magyar bérhányad (a munkaerőköltség hozzáadott értékhez viszonyított aránya) csökkenésében is megmutatkozott, miközben az EU tagállamok többségében és a visegrádi országokban a bérhányad nem változott érdemben. 2011-re a magyar és az uniós bérhányad közötti rés a válság előtti 4

százalékról 8 százalékra emelkedett, azaz Magyarországon a válság során a tőke hozzáadott értékéből való részesedése a munkaerő kárára emelkedett.

1. ábra: Magyarország és a V3 régió foglalkoztatási rátája a 15–74 éves korosztályban

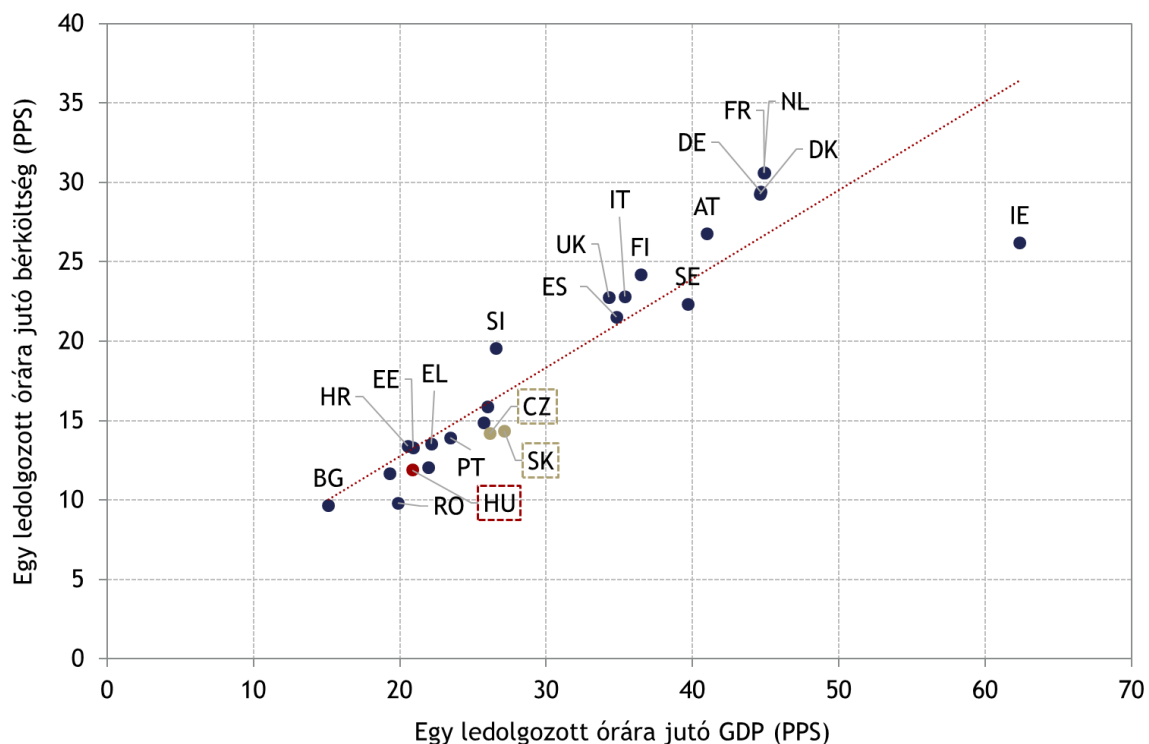
Forrás: Eurostat

A válságból való kilábalás valamint a makropénzügyi és a gazdasági stabilitás elérésnek egyik meghatározó tényezője Magyarországon a munkaerőpiaci fordulat volt, ami előbb a foglalkoztatás jelentős bővülését, majd a bérek számottevő emelkedését jelentette. A foglalkoztatási ráta 2010 és 2016 között 48,7 százalékról 58 százalékra emelkedett, amellyel felzárkóztunk az Unió átlagos szintjéhez. Ezt a folyamatot a 2010 utáni kormányzati intézkedések – például az egykulcsos, arányos szja-rendszer, valamint a Munkahelyvédelmi Akcióterv bevezetése, a kordedvezményes nyugdíjlehetőségek szigorítása és a közfoglalkoztatás bővítése – nagyban támogatták. A javuló gazdasági konjunktúrának és kilátásoknak köszönhetően megkezdődött a bérek dinamikus emelkedése is, amihez a kormányzati életpálya-modellek és ágazati béremelések mellett a minimálbér-emelések is hozzájárultak. A magyar bérszint azonban továbbra is jelentősen az uniós átlag alatt alakul, amit részben, de nem teljes egészében a termelékenységbeli különbség magyaráz, azaz van még tér a bérek további emelésére. Ez főképp a nagyvállalati szegmensben igaz, ahol a

termelékenysége számottevően meghaladja a bérszintet. A közepes és kisebb vállalkozásoknál a béremelkedés mellett a termelékenység javítása is szükséges a versenyképesség fenntartásához.

A bérszínvonal emelkedése azért is elkerülhetetlen, mert ennek révén növelhető az egyre nagyobb termelési korlátot jelentő munkaerőkínálat. Az elmúlt évek tapasztalata megerősíti, hogy az alacsony bérekre építő felzárkózási modell nem lehet sikeres, és nemcsak azért, mert nem ösztönöz a hatékonyság javítására és minőségi fejlesztésre, hanem mert az Európai Unión belüli szabad munkaerő-áramlás következtében nem biztosítja az elégséges munkaerő-kínálatot. A bérek emelése azonban várhatóan növeli a hazai munkakínálatot, mert egyfelől mérsékli a külföldre vándorlási hajlandóságot, illetve hazavonzhat munkaerőt külföldről, másfelől az inaktív és közmunkában foglalkoztatottak körében számottevően ösztönöz az elsődleges munkaerőpiacra történő belépésre. A bérek további emelése a hozzáadott érték növelése mellett a magyar gazdaság egészének érdekét szolgálja.

2. ábra: Termelékenység és bérek az Európai Unióban (2016)

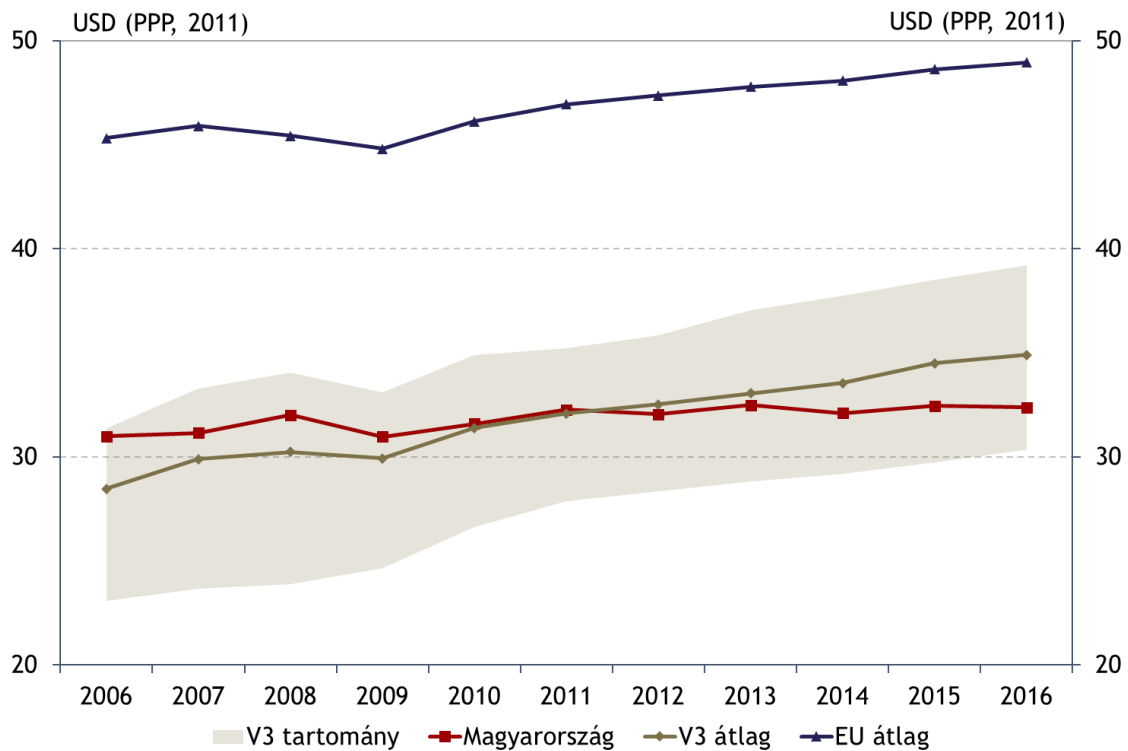
Forrás: Eurostat

A gazdasági válságból történő kilábalás egyik eszköze Magyarországon a munkát terhelő adókat csökkentő adóreform volt, ami ösztönzőleg hatott a munkaerőpiac keresleti és kínálati oldalára, valamint a gazdasági növekedésre egyaránt. Az adóék

mértéke 2010-et megelőzően rendkívül magas volt, ami kínálati oldalról nagyban visszafogta a munkavállalási hajlandóságot és a munkaintenzitást, keresleti oldalról pedig a foglalkoztatást. E probléma kezelése érdekében 2010 után a munkára rakódó terhek csökkentése került a gazdaságpolitika fókuszába. Az adócentralizáció súlypontja hazánkban így a munkát terhelő adók felől a forgalmi adók irányába mozdult el, amely nemcsak a foglalkoztatottságot és az aggregált keresletet ösztönözte, hanem hatására olcsóbbá vált a termelés, ami javította az ország külső versenyképességét is. Az adóék csökkentése alapvetően két hullámban valósult meg. Elsőként 2010 és 2013 között az egykulcsos és arányos személyi jövedelemadó rendszer és a Munkahelyvédelmi Akcióterv bevezetésével, majd 2016-tól a személyi jövedelemadó kulcsának további, 15 százalékra mérséklésével és a szociális hozzájárulási adó jelentős, 5+2,5 százalékpontos csökkentésével.

A növekedési potenciált hosszú távon meghatározó termelékenység a régió átlagánál alacsonyabban alakul. A válságot követően a magyar termelékenység stagnált, aktuálisan pedig csak kis mértékben haladja meg a 2008-as válság előtti szintet. Ennek egyik oka azonban, hogy az elmúlt években az aktivitási ráta jelentős növekedése főként az alacsonyabb termelékenységű csoportok munkába állásának volt az eredménye.

3. ábra: Magyarország a régió és az uniós átlag munkatermelékenységének alakulása

Forrás: Eurostat, WDI

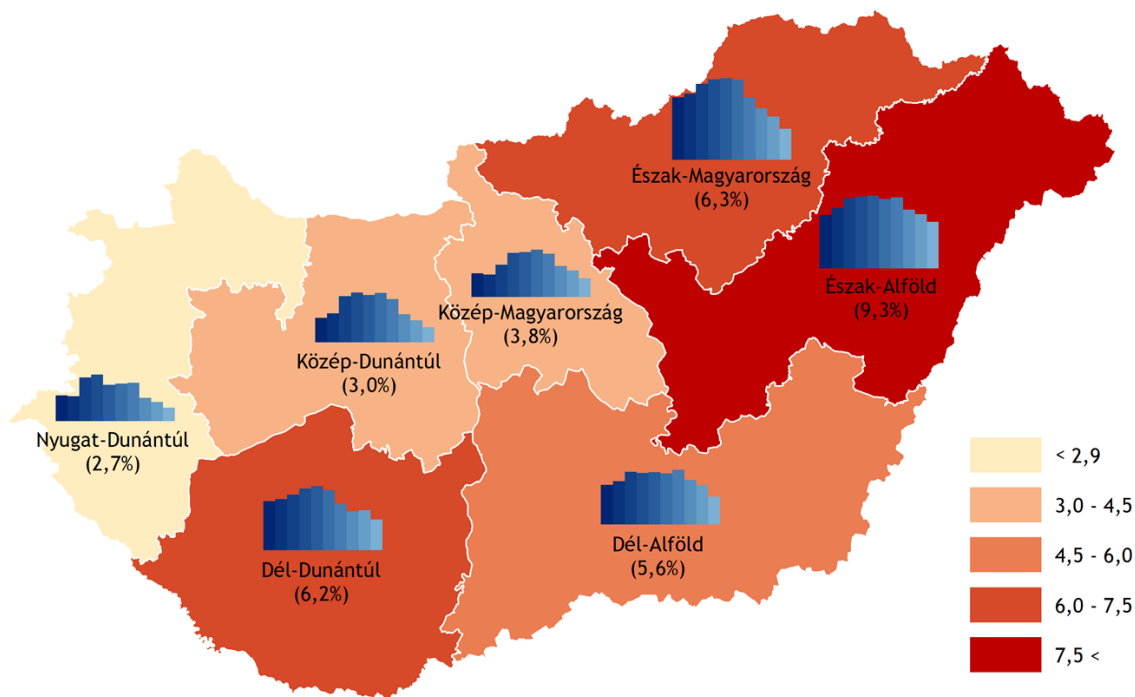
Magyarország finanszírozási feltételeiben 2010 óta jelentős javulás következett be, amelynek köszönhetően csökkent az ország külső sérülékenysége. A sérülékenység csökkentéséhez hozzájárult a háztartási szektor devizaalapú adósságállományának forintosítása, amely megszüntette a háztartási hitelek árfolyamkitettségből fakadó kockázatát. Tendenciáját tekintve hasonló folyamat ment végbe a GDP-arányos bruttó államadósságban, amely 2011 és 2016 között minden évben csökkent, összességében 6 százalékponttal. Az államadósságon belül a külföldi tulajdon aránya 66 százalékról 40 százalék alá, a devizaarány pedig 50 százalékról 25 százalék alá mérséklődött, amelyet az MNB Önfinszírozási programja is jelentősen támogatott. Ezt a 2012-től tartósan mérsékelt – a GDP 2 százaléka körül ingadozó – államháztartási hiány, a bővülő reálgazdaság és a többi belföldi szektor adósságépítési folyamata, illetve növekvő megtakarításai tették lehetővé. A nemzetgazdaság nettó külső adóssága 2016-ra historikusan alacsony szintre csökkent megközelítve a visegrádi és az uniós országok átlagát. A külső adósság elmúlt években tapasztalt jelentős csökkenése érdemben hozzájárult Magyarország külső sérülékenységének és egyben kockázati megítélésének javulásához, ami a felárak és a kamatkidadások mérséklődését, valamint a versenyképesség javulását eredményezte. Ezek okán pedig nemcsak a

piaci befektetők, hanem már mindhárom nagy hitelminősítő is elismeri a magyar modellel eredményeit.

Regionális aspektusból Magyarországon a fővárosnak és az azon kívüli régióknak hasonló különbsége látszik, mint más kelet-közép-európai országban. Magyarországon a kelet-közép-európai térséghez hasonlóan az országon belüli, regionális egyenlőtlenség az EU átlagához viszonyítva továbbra is magas volt 2016-ban. A térségben a területi különbségek a fővárosi régiók kiemelkedő fejlettségének tulajdoníthatók, illetve az országok kis méreteiből fakadnak (ugyanis nem tud a főváros mellett más, hasonló súlyú település, vagy régió kiemelkedni). Hazánkban a rendszerváltást követően az elmaradottabb térségek leszakadási ütemét a célzott – főleg közlekedési – infrastruktúrafejlesztések képesek voltak mérsékelni, a nyugati felvevőpiacok közelsége, valamint a fővárosi régió dominanciája azonban napjainkban is meghatározza a térszerkezetet. A munkaerőpiac szerkezeti egyensúlytalansága is alapvetően befolyásolhatja a felzárkózási folyamatot. Hazánkban 2010 után a Munkahelyvédelmi Akcióterv és a közmunkaprogram eredményeinek köszönhetően a munkaerőpiac mennyiségi dimenziójában a területi egyensúlytalanságok érdemben csökkentek, a minőségi szegmensben, mint a képzett munkaerő rendelkezésre állása azonban további fejlődési területek azonosíthatók.

A regionális fejlettség kiegyenlítődése szempontjából kedvező, hogy a foglalkoztatás 2010 és 2016 között végbement növekményéhez az elmaradottabb keleti régiók nagyobb mértékben járultak hozzá, mint a fejlettebb nyugati térségek. A vizsgált időszak alatt az Európai Unió tagországok átlagosan 2-3, míg a V3 államok 6 százalékponttal növelték foglalkoztatási mutatójukat, amelynél valamennyi magyar régió magasabb növekedést ért el. Hazánkban az elmúlt években a foglalkoztatási rátához kapcsolódóan a munkanélküliségi ráta területi különbségei is csökkentek. A válság alatt gyárbezárásokat és kapacitás leépítéseket (például: Nokia, Flextronics) is elszenvedő Közép-Dunántúl régió munkanélküliségi rátája 2010 és 2016 között 10 százalékról 3 százalékra csökkent, míg a legnagyobb fejlődést elérő Észak-Magyarország régióban közel 10 százalékponttal javult a mutató. A folyamat ellenére 2016-ban a legalacsonyabb értékkel rendelkező Nyugat-Dunántúl régió 2,7 százalékos szinten állt, míg az Észak-Alföld régióban 9,3 százalékos volt a munkanélküliség, tehát a foglalkoztatási mutatók terén a regionális különbségek továbbra is fennállnak.

4. ábra: Magyarországon belüli regionális munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban (2007–2016)

Forrás: Eurostat

Összegezve megállapítható, hogy Magyarországon a 2010 után elindított gazdaságpolitikai reformok a makropénzügyi egyensúly helyreállítása mellett támogatták a reálgazdaság növekedését is, azonban a versenyképesség minőségi kritériumait tekintve érdemi tér van még a fejlődésre. A munka alapú gazdaságpolitikai modellnek köszönhetően a foglalkoztatás és a bérszínvonal alakulásában jelentős javulás következett be, a termelékenység azonban a régiós átlag alatti, ami elsősorban a kkv-szektor hatékonyságának javulásával és a bérek további felzárkóztatásával lenne növelhető. A termelés ma már egyik legnagyobb korlátját jelentő munkaerőhiány oldása a munkaerő területi mobilizálásával, a szaktudás további fejlesztésével, illetve a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek integrálásával lenne támogatható, amellyel a régióhoz és az Európai Unióhoz történő felzárkózás gyorsabb ütemben valósíthatna meg. Cél, hogy Magyarország fokozatosan átálljon a nagyobb hozzáadott értéket előállító tudás- és innovációvezérelt gazdasági modellre, amelyben a versenyelőny forrását már nem az alacsony bérköltség, hanem a kvalifikált, innovatív munkaerő biztosítja.

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2018. február 8-án.”